

LEGELSŐ SEGÉLY- NYUJTÁS

MINDENKI HASZNÁLATÁRA.

IRTA

DR POLGÁR KÁROLY

EGYET. ORVOSTUDOR,
TISZTI ORVOSI KÉP. KÖZSÉGI ORVOS ÉS MÁV. PÁLYAORVOS.

*Kérem! E könyvecskét átolvasás
után tegye el és olvassassa több ízben!*

ÁRA 50 FILLÉR.

BUDAPEST ::
ATHENAEUM

ELSŐ 10.000
PÉLDÁNY ::

Minden jog fenntartva!

ELŐSZÓ AZ ELSŐ KIADÁSHOZ.

Tizenhárom éves orvosi (vidéki) praxisomban ama megdöbbentő tapasztalatot szereztem, hogy a nagyközönség — kevés kivétellel — nem tud egy közönséges sebet a tisztaság szabályai szerint bekötözni; egyéb bajoknál pedig csak kétségbeesik, de segíteni nem tud, ami egyik oka a kuruzslás fája folytonos virulásának főleg vidéken, ahol sok esetben órákig kell orvosra várni. Az ország több helyén szervezett mentőegyesületek dicséretes buzgalmat fejtenek ugyan ki e téren, de áldásos tevékenységüknek (a tanítás körül) éppen azok nem lehetnek részesei, akik orvoshiány miatt arra leginkább rászorultak — értem a falvak lakosságát.

Főleg ez vezetett ezen könyvecske megírására, melyben mindent, ami az agyat felesleges módon megterhelheti és ami a

szakértelem hiánya folytán csak kárt és felesleges fájdalmat okozhat, kerülni igyekeztem és csak a *legelső* tennivalókra akarok mindenkit — a tudomány mai elveihez alkalmazkodva — megtanítani.

Vannak olyanok is a közönség között, akik esetleg tudnák, mitévők legyenek adott esetben, de nincs mivel segédkezzenek. Ezeken akarok kis mentőszekrényem összeállításával segíteni, melynek hasznos és célszerű voltát bizonyára mindazok elismerendik, akiknek már volt alkalmuk meggyőződni arról a kétségbeejtő tehetetlenségről, amely hirtelen keletkezett bajoknál orvos és gyógyszerár távollétében előáll.

Amennyiben jelzett törekvésem illetékes helyeken támogatásra lel, meggyőződésem, hogy hazai egészségügyünk egy jelentős lépéssel halad előre és fáradozásom bőségesen leszen megjutalmazva.

Adja a Mindenható, hogy úgy legyen!

Isaszegen, 1908. évi november hó 27.

Dr. Polgár Károly.

BEVEZETÉS.

Bajba jutott, megsérült embertársainknak úgy lehetünk segítségére, ha mi magunk nem veszítjük el a fejünket; ha látva a veszedelmet, nem kapkodunk ide-oda, hanem *legnagyobb higgadsággal* tekintjük meg a sérültet vagy sérülteket; amennyiben nagyobb szerencsétlenségeknél, mint vasúti összeütközéseknél, föld- és házbeomlásoknál, tűzveszély esetén, robbanáskor, de néha a műhelyben munkaközben is előfordul, hogy egyszerre többen is megsérülnek, ilyen *tömeges sérülésnél gyorsan végig fogjuk szemlélni az összes sérülteket*, ezáltal nagyjában tájékozódni fogunk az iránt, hogy *melyik sérült igényli a leggyorsabb segítséget*.

Legsürgősebben a nagyobb vérzéseket kell csillapítani s ha lehetséges, elállítani.

A sérülések szakszerű ellátásához az

orvos ért legjobban, azért minden sérüléshez orvos segélyét vegyük igénybe. Nekünk csak addig kell istápolásban részesíteni a sérülteket, míg az orvos megérkezik.

Orvos nincs mindig kéznél, vagy nincs akit orvosért elküldjünk, ezért jó ismernünk a legegyszerűbb módjait a segélynyújtásnak, mert akárhányszor életmentő a helyesen alkalmazott első segély, holott aki ahhoz nem tud, még árthat is.

Mikor és hogyan ártunk a sérültnek?

Általában véve ártunk, ha piszkos, poros kézzel, vagy nem kifogástalanul tiszta kötőszerszel akarjuk a sebet bekötözni. Ezt semmi esetre tennünk nem szabad, mert a szenny, a por a sebbe kerülven, ott mindenféle gyulladásnak, genyedésnek, sőt vérmérgezésnek válhatik okává. (Lásd »merevgörcs« alatt 35. oldal.) Jegyezzük meg magunknak, hogy *sebhez csakis tisztára megmosott kézzel szabad nyúlunk és kifogástalanul tiszta kötőszerszel szabad használnunk.*

Árthatunk a sérültnek, ha a megalvadt vértől összetapadt sebszéleket széthúzzuk, mert ilyenkor nagyon könnyen ered meg a vérzés a sebből.

Általában ne babrálgassunk a seben és csak akkor nyúljunk ahhoz, ha már semmiképen sem kerülhető el.

Árthatunk, ha a sérültet felesleges módon huzigáljuk, ráncigáljuk, mert a sebnak, de meg a sérültnek is a legnagyobb nyugalmat kell biztosítanunk. A szükségnélküli vongálás felesleges fájdalmat okoz a sebesültnek.

Ezen általános elveket minden sérülésnél egyformán szem előtt kell tartanunk és szigorúan követnünk. Ezeken kívül a sérülések különböző természete másminő bánásmódot is igényelhet, amiről később lesz szó.

Sebkötözés.

A sebesültet be kell kötni; kérdés, mivel és hogyan? Mert ha van is kötőszerszünk, azzal még bánni is kell tudni.

Az általam összeállított kis mentőszekrényke, mely olcsóságánál fogva mindenki által könnyen beszerezhető, minden egyes darabján tartalmazza az utasítást, hogy mikor és hogyan használandó. Hogy mindenki tisztában legyen vele, ide is le-

írom: A kezeket szappan és körömkefe segélyével alaposan megmosván, megtöröljük. Most a seb környékének tisztítására szolgáló folyadékból egy diónyi nagyságú vattára öntünk 8—10 cseppet és ezzel a vattagomollyal *a seb környékét* 3—4 ujjnyi távolságnyra gyengéden, de azért alaposan *megtisztítjuk*. Mikor ezzel készen vagyunk, előveszünk *egy darab sebfátyolt*, azt összehajtogatjuk 3—4-szeresen, leöntjük a »sebmossásra« szolgáló folyadékkal és befedjük vele a sebet. (Kitünő sebmosófolyadék készül a lysoformból, ha 1 evőkanálnyit $\frac{1}{2}$ liter vízbe öntünk.) Ez a sebfátyol legalább is akkora legyen, hogy a seb környékét 1—2 ujjnyira minden oldalon betakarja. Erre a *fátyolra tesszük* azután a vattát, amivel ne takarékoskodjunk. Télen jól esik a sebnek a jó meleg kötés, máskor meg a vattával elegendő mennyiségben befedett seb a vatta nyomása alatt megszűnik vérezni.

Jól jegyezzük meg, hogy nem a vatta, hanem a sebfátyol jön előbb a sebre. Ezt nem győzöm eléggé hangsúlyozni; mert ha a vattát teszik a sebre, a vatta szálai beleragadnak a sebbe és lebontáskor fájdalmat okoznak.

Ezt az egész kötést pólyával, vagy háromszögű kendővel erősítjük oda a testhez; csak arra kell vigyázni, hogy *ne szorítsunk túlságosan*. Mérsékelt nyomás sohasem fog ártani, sőt használhat vérzés esetén; míg a *túlszoros kötés elzsibbasztja a tagokat*, fájdalmas lehet és ilyenkor tanácsos a kötést felbontani és újra, enyhébben átkötni. A háromszögű kendőt a test minden részén lehet kötözésre alkalmazni, szükség esetén kettéhasítva két helyen is. (Lásd az utolsó ábrát.)

Akinek pedig ilyen egyszerű kötszer sincsen kezeügyében, az lehetőleg mossza meg a seb környékét (langyos víz és szappan), fedje le egy tiszta gyolcsrongygyal, kösse át valami kendővel (fejkendő is jó) és utasítsa azonnal orvoshoz a sérültet.

A sebet magát nem kell-e kimosni? Erre az a tanácsom, hogy ne nagyon birizgáljuk biz' azt a sebet; a kimosás és a szakszerű ellátás az orvos dolga lévén. Azonban, ha van sebmossásra alkalmas folyadékunk, úgy egy (diónyi) vattacsomóra bőven önthetünk ebből és *rácsurogtatjuk a sebre*. (Lásd lysoformot.)

Minden sebzést egyformán kell bekötöz-

nünk? Amit eddig mondtunk a sebkötözésről, azt minden sebnél szigorúan követni kell, legfőképpen *a tisztaságot ne tévesszük sohasem szem elől*. Ezeken kívül a különböző természetű sebzések szerint némileg módosul a bánásmód.

Az égési sebek. Hogyan járjunk el égés okozta sebeknél? Akinek kis mentőszekrényem kezeügyében van, az előveszi a sebfátyolt, levág abból akkora darabot (esetleg az egészet), hogy 3—4-szeresen összehajtogatva, legalább is teljesen befedje a sebet vagy sebeket, azután leönti a sebfátyolt a kis mentőszekrényben található »égési sebekre« felírású üvegben levő olajjal (az olaj előbb felrázandó) és pedig jó bőven, az így átítatott sebfátyolt a sebre helyezi, vékony vattaréteggel befedi és *gyengéden* beköti; akinek nincs mentőszekrénye, az tejjel, vajjal, tiszta olajjal, faggyúval, esetleg hideg borogatással segít magán. *A hólyagokat ne bántsuk*, ha kell, majd az orvos felszúrja. *Csak a nagy hólyagokat*, mert azok nagyon feszülnek, szabad szappannal és vízzel jól megtisztított ollóval kettévágni és tartalmát kiürítve, a sebet az elmondott módon bekötni.

Igy kell elbánni azokkal az égési sebekkel is, amelyeket *villámütés* (mennykócsapás) okozott.

A *maró folyadékok* okozta felmart sebeket előbb *bőségesen* leöblítgetjük *langyos vízzel* és csak azután kötjük be, mint az égési sebeket általában. A szembe jutott maró anyagok — paprika is — bőséges vízzel mosandók ki és azután *a szem langyos vizes ruhával borítandó*.

Figyelmeztetés! Ha ruhád lobbott vet, lángra gyúl, *ne szaladj*, hanem rögtön feküdj *a földre* és *hempergesd magadat*; a lángoló ruhájú egyént *takard be hamarosan pokróccal, kabáttal* vagy mással.

Zivatar alkalmával *fa alá sohase állj*; kaszát, kapát a zivatar elmúltáig dobj el magadtól; ha útközben nem lehet sehova se menekülni, az ilyen fémtárgyakat tartsd hegyükkel lefelé.

Vigyázz, ha spirituszt gyujtasz!

Villamos vezetékét kézzel sohase érints. A villamos árammal dolgozó munkások *keztürel* vagy *száraz ronggyal* teszik ezt. Ha valaki villamos áramot vezető huzalok közé került, vagy ha ilyen tárgyat megfog és azt nem tudja elereszteni, akkor sohase

fogd őt mentés céljából másképp, mint a ruhájánál, vagy ha kezét akarod megfogni, adj neki egy fabotot és azzal húzd; ha pedig nincs, burkold be kezedet száraz ruhával, posztóval.

Szakított és harapott sebek. Ezen sebeknél gyakori eset, hogy egy darab hús lóg a sebről. Ezt a darabkát tegyük vissza helyére, de előbb a sebre sebmosó-folyadékból bőven csurgassunk. A kötés ne legyen nagyon szoros; mérsékelt vérzés esetén lehet egy kicsit szorosabbra húzni a pólyát.

A harapott sebek közül a *veszett állatok* (kutya, macska) és *emberek* által megsebesült egyének igényelnek különös bánásmódot. A sebeket mossuk ki alaposan, kötözzük be annak rendje szerint a tiszta-ság szemmeltartásával és küldjük a sérültet egy kísérel Budapestre a Pasteur-intézetbe, de lehetőleg még aznap, vagy legkésőbb másnap. Ebben az intézetben mindenki

1-ső ábra.

ingyenes gyógykezelésben részesül és ha nem késik, az alkalmazandó oltások útján bizonyosan meggyógyul. *Vagyontalanok* — községi bizonyítvány alapján — még *ingyen is utazhatnak kíséreljükkal együtt* és ingyenes kórházi ellátásban is részesülnek.

Igy cselekszünk akkor is, ha az állatról nem tudjuk bizonyosan, veszett-e vagy sem? Jelentsük az esetet az előljáróságnál.

Szúrt és lőtt sebek. Rendszerint csatornás sebek, amelyeknél valahol a sebcatornában igen könnyen átszuratik vagy megszakíttatik egy véredény és ebből ú. n. belső vérzés, sőt elvérzés is származhatik. A belső vérzést megismerni az általa okozott tünetekről. (Lásd 29. oldal.) Az alkalmazandó kötésnek a vérzés ellen kell irányulni. (Lásd 20. oldal.)

Ha a szúrt vagy lőtt sebből ruhafosz-lány lóg ki, azt húzzuk ki és utána öblítsük ki bőven sebmosó-folyadékkal — ha van, ha pedig nincsen, úgy kávéskanálnyi konyhasó egy pohár vízben feloldva is jó.

Rovar- (méh, mérges légy) *csípések.* A kis mentőszekrényekben található szaglószerből öntsünk a sebre, ha lehet a sebbe is; ez jól csillapítja a fájdalmat; a sebet ne

nyomkodjuk, inkább borítsuk be vizes ruhával a megszárt testrészt; vagy tegyünk egy vékony vászonruhában ecetes agyagot a már megdagadt részre. Siessünk azonnal orvoshoz.

A *lőtt sebeket* legjobb egyáltalában nem bántani, míg az orvos meg nem nézte; mert néha törvényszéki elbírálás tárgyát képezik és a lemosással fontos adatokat törölhetünk le, amelyekre a bíróságnak szüksége lehet. Azért a *lőtt sebeket* az orvos megérkezéséig *takarjuk le tiszta sebkötöző anyaggal*, hogy por vagy piszok be ne lépje és vérzés esetén alkalmazzunk nyomókötést. (Lásd alább.)

A **vágott sebek** nagyobb vérzéssel szoktak járni, mint más természetű sebzések, mert a vágóeszköz éle átvághatja egész terjedelmében az eret; tegyünk *nyomókötést* a sebre, vagyis a sebátyollal befedett sebre jó keményre összegöngyölt nagyobb vattacsomót (zsebkendőt, fakockát) elég szorosan rápólyázunk vagy kendővel megkötünk. Az ilyen szoros kötést legfeljebb két óráig szabad a seben hagyni.

Figyelmeztetés! A munkaközbeni sérülések igen nagy része úgy keletkezik, hogy

az illetők pityókos állapotban végzik teendőiket. *Tartózkodjunk a szeszes italoktól!*

Javasasszonyt semmiféle bajunkban ne engedjünk magunkhoz!!

Bánásmód csonttöréseknél.

Minden csont eltörhet, de gyakori a törés a vállperecen, bordákon, kar- és lábcsontokon, ritkább a csigolyákon és más csontokon. *Csonttörésnél az a fő, hogy nyugalomba hozzuk a beteg testrészt.* Ha seb is van, először azt kötjük be (3-ik ábra), azután pedig így járunk el: a *vállperectörésnél* felkötjük a beteg kart (lásd 18. oldal); *bordatörésnél* egy széles kendővel átkötjük a mellkast, de nem túlszorosan; *kar- és lábtörésnél* sínekbe tesszük a beteg részt, de úgy, hogy *nem húzigáljuk a sérült tagot.* (4-ik ábra.)

A kötésnek olyannak kell lenni, hogy az eltört csont darabjai lehetőség szerint ne mozogjanak. *Síneket készíthetünk zsindeleből*, de annak széleit jó gömbölyűre le kell faragni; igen praktikus, főleg kisebb csonttöréseknél a *papirdobozból* (iskátulya)

készített sín, mert vízbe mártva és megpuhítva a test formái szerint alakítható és így biztos támaszt nyújt; de meg azért is, mert a legtöbb házban kéznél szokott lenni. Szükség esetén bot, esernyő, kukoricaszár, seprőnyél stb. is megfelel, csak legalább kétoldaltól lehessen a sérült tagot megtámo-
gatni.

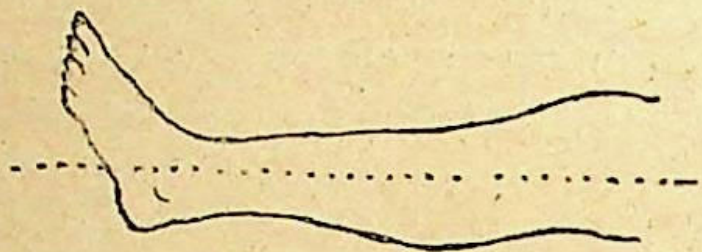
Ezeket a síneket azután összekötjük mérsékelt nyomás mellett: vigyázzunk arra, hogy a sínek ne nagyon nyomják a sérült tagot. Ha van kötszerünk, vatta vagy táblavatta, ezekkel becsavarjuk a síneket ott, ahol azok kiálló csontokat fednek (könyök, bokák, térdizület). Kötszer (sín, pólya háromszögű kendő) híján egy fejkendő is elég a kart a törzshöz vagy az egyik lábat a másikhoz kötni. (Nadrágszíjjal is lehet.) Hívjunk orvost!

Ezen kötéseket minden leírásnál jobban láthatjuk a mellékelt ábrákon.

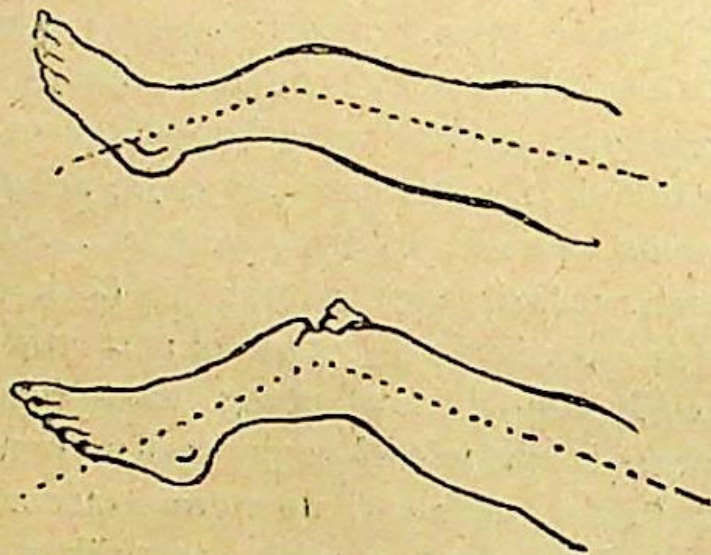
Tanácsos a nyugalomba helyezett sérült tagot ott, ahol a fájdalommasságból a törést sejtjük, vizes ruhával borogatni. Ha nem tudjuk bizonyosan, eltört-e a csont, akkor úgy kell bánni vele, mintha el volna törve.

Csont-rakó embertől órizkedjél!

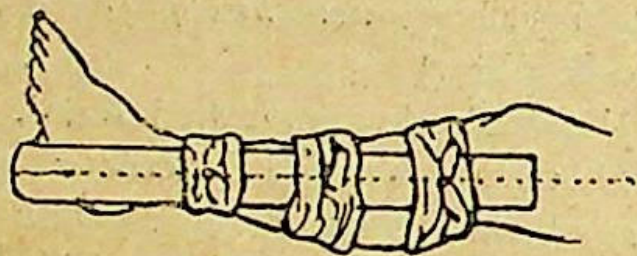
2-ik ábra.

3-ik ábra.

4-ik ábra.

Bánásmód ficamodások és rándulásoknál.

Hogy kificamodott-e valamely csont, vagyis hogy kiment-e a helyéből, azt sokszor nem tudjuk megállapítani; ezért legjobbnak tartom, ha *az orvos megérkeztéig*

nem bántjuk a sérültet, felesleges huzigálással csak fájdalmat fogunk okozni, de a kis ficamot esetleg nagyobbá tehetjük és vérzést is okozhatunk. Míg orvos jön, arra a helyre, ahol a ficamodást gyanítjuk, vizes borogatást teszünk, egyébként pedig kötéssel biztosítjuk a nyugalmat, úgy mint a csonttörésnél. — Zúzódásoknál, izom- és inszakadásoknál ugyan ilyen a segé'ynyújtás.

5-ik ábra.

Agyrázkódás.

Ez a sérülés sokkal többször fordul elő, semmint azt képzeljük. Ha a kis gyermek kiesik a bölcsőből és rövid időre (órák múlva) hány, bizonyos, hogy agyrázkódása van; továbbá ugrás közben (tornászás!), az ülőkére esés, esetleg fejbeverés, de heves pofonütés folytán is keletkezhet; vonat-összeütközéseknél nagyon gyakori sérülés.

A sérült halavány, nagyon bágyadt, hány és fáj a feje, esetleg az eszméletét is elveszíti. *Azonnal orvost kell hívni*; addig is lefektetjük és fejére jeges vagy vizes ruhát teszünk. Nyugalmáról gondoskodjunk!

A betegszállítás.

A legnagyobb vigyázat fordítottassék arra, hogy *ne ártsunk a sérültnek*. Vigyázzunk, hogy amikor felemeljük a sérültet, meg ne rázzuk, különösen sérült tagját támasszuk meg. Hordágy hiányában létrára is lehet fektetni; a szállítóeszközt jól párnázzuk ki.

A vérzés és annak csillapítása.

A vér fontos része az emberi testnek, nélküle nincsen élet. Tudjuk, hogy a vér csövekben, az ú. n. *vérerekben* folyik, és pedig ütő- és vivőerekben. *A szív a vért minden szívveréskor szertefecskendezi az ütőereken át a testbe, annak legapróbb zugába, ez a vér viszi a táplálékot a testnek (jó vér). Az ütőereken a szív löktetését érezhetjük. Az elhasznált (rossz) vért pedig a vivőerek viszik vissza* olyanformán, hogy a szív, mint afféle pumpa, maga felé szívja a vért. Ezért folyik ez a vér lassabban, holott az ütőeres vér folyása gyors.

Tehát ha sérülés folytán vagy más okból vérzés áll be, annak veszélyessége attól függ, milyen vért veszít az illető. Ha a vér *lökötve* szinte *kifecskendez* (spriccelve) a sebből, gyorsan elvérzéshez is vezethet, ellenben ha csak úgy *bugyog* a sebből, elvérzést ritkán szokott okozni — hacsak nem valamely nagyobb vivőér sérült meg.

Hol találhatóni meg a legfontosabb vérereket? A *nyakon* (annak mindkét oldalán arányosan) felfelé fut egyik legfontosabb ütőerünk; a felkaron a csont alatt van

(nagyjában) a kar ütőere, a kézcsuklónál ott van, a hol az orvos szokta a beteg ember érverését, pulzusát tapintani. A *combhajlatban* annak körülbelül a közepén van a nagy combütőér, onnan lefelé a combcsont irányában fut, a *lábszáron* végig pedig ott, ahol a lábszárcsont és az embernek inakásája összeérnek (a lábszár belső oldalán). Egy-egy nagy ütőér van a tüdőben is úgy jobbról, mint balról, valamint a hasüregben, a gerincoszlop mindkét oldalán.

A vivőerek rendszerint az ütőér mellett futnak.

A felsorolt erek szoktak leggyakrabban megsérülni és a vérzés elállításához okvetlenül ismerni kell legalább nagyjában, hogy melyik ér hol található?

Mi a teendő, ha valamelyik vérér megsérül? Minden vérzéshez hívjunk orvost! Addig is *kisebb vérzéseket* a sebre alkalmazott *nyomókötéssel* (lásd 14. oldalt) szoktunk csillapítani; néha a *sebre nyomott hüvelykujjunk* is elállítja a vérzést. Ilyenkor (esetleg) tisztátlan kézzel is hozzá kell nyúlunk a sebhez, de ha lehet, kerüljük ezt el.

Nagyobb vérzéseknél, amikor — néha vastag sugárban — tör elő a vér (időveszte-

ség végzetes lehet), úgy járunk el, hogy a *felfelé* fecskendező vérzésnél *a seb alatt*, a *lefelé* fecskendőnél pedig *a seb felett nyomjuk*

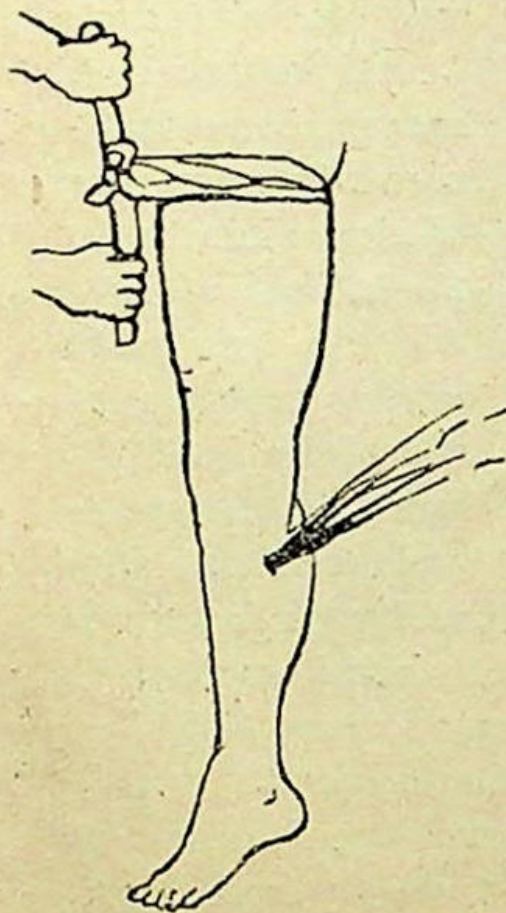
össze az eret vagy hüvelykujjunkkal, vagy egész markunkkal; nadrágszíjjal még erősebben tudjuk az eret összeszorítani. Igen célszerű behajtani a *vérző alkart* könyökben és jó szorosan összekötni a felkarral, esetleg a nyakkal is. *Térden aluli vérzésnél* a térdben behajlított lábszárt kötjük a combhoz; ezenkívül a sebet magát is bekötjük nyomó kötéssel.

Egyébként legjobban

érzékítik meg az idemellékelt ábrák (6-ik, 7-ik és 8-ik ábra), hogy hol kell a segélynyújtásnál megfogni a vérző egyént és hogyan.

Megesik különösen a szúrt és lőtt sebeknél (lásd 13. oldalt), de más sebzéseknél is,

hogy a vérző sérült lassan fehér lesz, mint a fal, vagy elsárgul, ajkai elkékülnek, elkezd szédülni, fej- és fülzúgásról panaszodik, sötét lesz minden a szeme előtt; ezek az elvérzés tünetei, — rövidesen beállhat a halál. Itt azonnal erélyesen cselekednünk kell. Ha *a kötésünk átvérzett*, ezt *azonnal fel kell bontani* és egy másikat szorosabban a sebre alkalmazni; a kötés felbontása közben *a vérző eret lehetőség szerint össze kell szorítani*.

7-ik ábra.

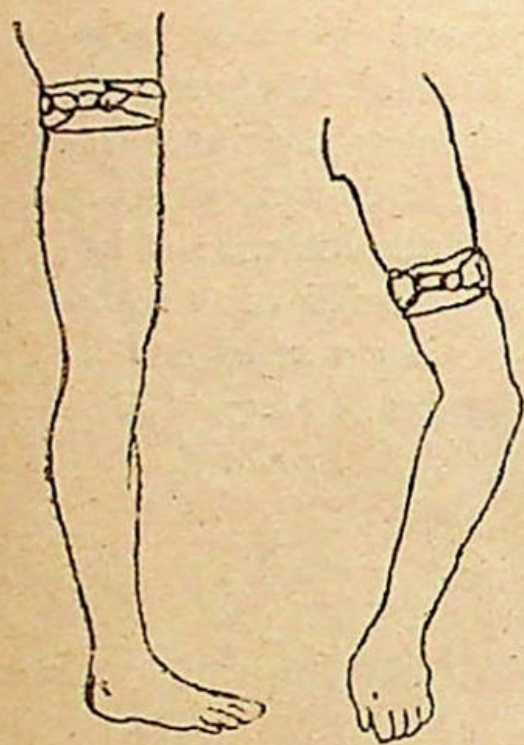

8-ik ábra.

6-ik ábra.

Ha pedig belső elvérzés fenyeget (a sérült-nél nem látunk kifelé erős vérzést csak a vérvesztés előbb elsorolt tüneteit vesszük észre) akkor igyekezzünk jóval a vérző hely

9-ik és 10. ábra.

felett vagy alatt — a szükséghez képest — újból elszorítani az eret kézzel, szíjjal, pólyával és vattával, kendő csücskeinek szoros összecsavarása által vagy más módon. (Lásd a 7., 9—10-ik ábrát.)

A kivérzett egyént meleg pokróccal be kell takarni, sósborszeszszel (ecettel) dörzsölgetni és természetesen azonnal orvost hívni segítségül.

Adhatunk a sérültnek egy kupica törkölyt, konyakot, teát vagy fekete kávé.

Mit csináljunk, ha valakinek orra vére elered? Lefektetjük, orrnyílásait összeszorítjuk és ha van vattánk, abból a vérző orr-

nyílásba egy darabot bedugunk — aztán vizes borogatást teszünk az orr hátára. Kisebb vérzések erre is megállnak, *nagyobbmérvű orrvérzéshez okvetlen orvost kell hívni, mert ahhoz csak az tud.*

Ha valaki hirtelen *vért köp* vagy *vért hány* (nem mindegy, mert az első esetben a tüdőből, a másik esetben a gyomorból jön a vér), mit lehet az orvos megérkeztéig tenni? Vérköpnél oldalt fektetni, jeget nyeletni, sós vizet vagy hűtött tejet itatni; a beteg a legnyugodtabban viselje magát; nyugtassuk meg, hogy nincs nagy baj, mert minden legcsekélyebb izgalom növelheti a vérzést. A jeget apróbb darabokra összetörjük és ha nincs benne semmi piszok vagy szemét, akkor elszopogattatjuk vele, mint a cukrot.

Fagylalt — ha van — kitűnő, főleg gyomorvérzésből eredő *vérhányásnál*, egyébként jég és jeges vagy hideg borogatás a gyomorra.

Bélvérzésnél ugyanez a segítségünk. A borogatásokhoz ajánlatos egy jól összehajtott lepedő, mert ez a súlyánál fogva is, mint egy nyomókötés, csillapíthatja a vérzést.

Vannak emberek, akik könnyebben véreznek, mint mások és pl. egy foghúzásnál iszonyú sok vért veszítenek, sőt még el is vérezhetnek. Az ilyen ember, ha fogat húzat (de más műtét előtt is), *figyelmeztesse az orvost erre a természetére!*

Hogy segítsünk egy szülő nőn, ha sem bába, sem orvos nem kapható és a nő *erősen vérzik?* Ha már megszületett a magzat is, a mása is, úgy a *puha méhet folyton dörzsölgessük*, amíg megkeményszik. Ha elpuhul, újból csak erősen dörzsöljük. Ha pedig még benn van a mása és nagyon vérzik a nő, úgy markoljuk át a méhet (a köldök alatt található) — hüvelykujjunk előre, négy másik ujjunk hátranéz — és próbáljuk kinyomni. *Nyomni csak akkor szabad, ha kemény a méh, dörzsölni csak akkor, ha puha.*

De ha a kemény méhből nem tudjuk kisajtolni a mását, akkor hagyjuk abba a nyomkodást, várjunk, míg a görcse megszűnik, azután rövidesen maga szüli meg a méhlepényt, a vérzés pedig eláll.

Ha csak lehet, ilyen szülő nőhöz *okvetlenül hívjunk orvost!*

A szülő nő testébe sem piszkos, sem megmosott kézzel nyúlni nem szabad,

azaz, hogy szigorúan tilos, mert ez a nőnek súlyos megbetegedését, esetleg halálát okozhatja.

A magzatot is meg kell tekinteni, hogy nem-e vérzik az elkötött köldök zsinórból; vérzés esetén ujólag kell átkötni a köldökzsinórt!

Gutaütés.

Honnan tudható az meg, hogy gutaütés érte a beteget? A sokvérű embernek az arca felpöffed, kékes színbe játszó vörös lesz, eszméletét elveszíti, rendesen hadonáz az egyik kezével, vagy az egyik lábát dobálja ide-oda, míg a másik keze vagy lába mint egy darab fa lóg le, azt nem mozditja a beteg. Beszédét nem lehet megérteni. Akinek kevesebb a vére, annál ezek a tünetek mind megvannak, csak az arcszíne nem olyan kékes-vörös.

Mit kell a gutaütöttel cselekednünk? Azonnal hívassunk orvost. Bővérű egyénnek néhány piócát rakjunk a füle tövére, nyakcsigájára; fektessük úgy, hogy félig üljön; fejére jeges vagy hideg ruha.

Ha tud nyelni a beteg, adjunk neki 1—2 pohár keserűvizet, ha nem tud vagy ha nincsen eszméleténél, egy klistélyt szappanos vízzel.

Segélynyújtás ájulás és tetszhalálnál.

Az ájuló ember — *elszédül, elveszíti az eszméletét, halotthalvány lesz.* Ruháját megoldjuk, hideg vízzel locsoljuk, a szíve táját vizes ruhával vörösre is dörzsölhetjük és szagoltatunk vele a kis mentőszekrényemben található szagló szerből (torma is jó); egy kis időre ágyba fektetjük. *Friss levegőről gondoskodjunk!*

Ha ezekre az eljárásokra sem tér magához a beteg, fekszik mint egy halott, úgy hogy még az orvos is nehezen tudja ezt az állapotot a valódi haláltól megkülönböztetni, akkor *tetszhalállal* állunk szemben.

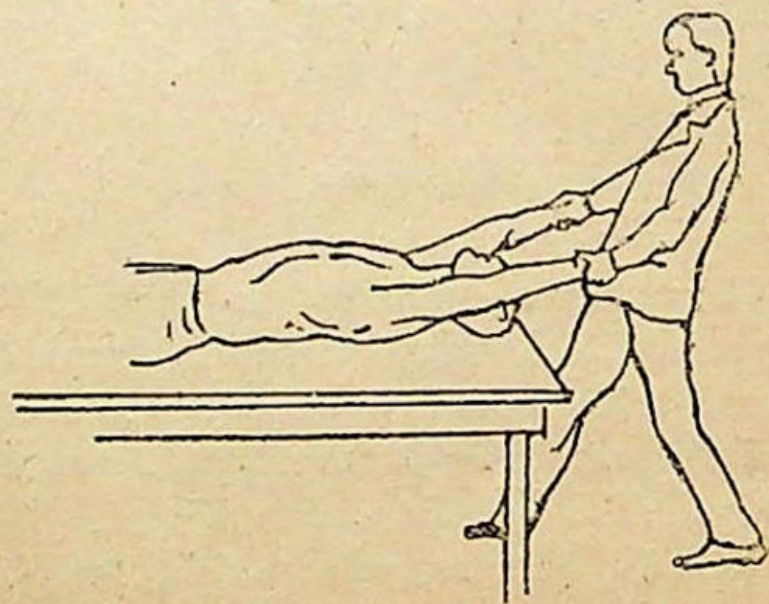
Hogy segítsünk a tetszhalotton?

Dörzsöljük az egész testét végig tetőtől-talpig, de főleg a szíve tájékát, sós-

borszesszel, ecetes vízzel vagy közönséges vízzel annyira, hogy a test kipiruljon; ha ez se használ és orvos még mindig nincs kéznél, akkor *a mesterséges légzést* kell azonnal foganatosítani.

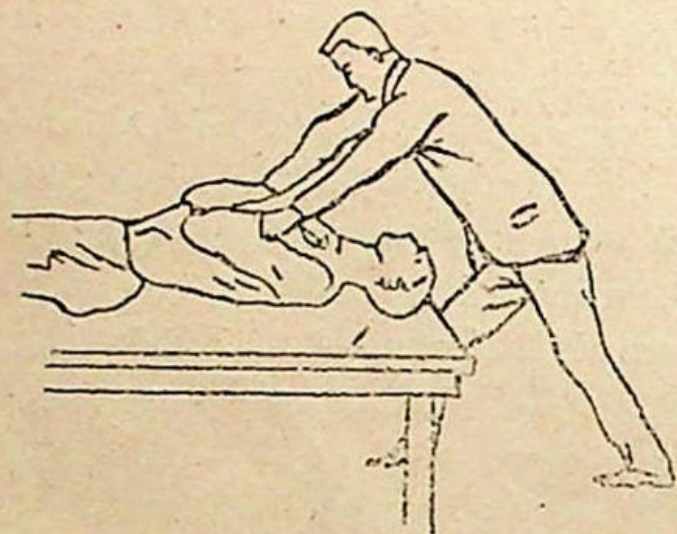
Ha *tetszhalott gyermek* jön a világra, meg-megpaskoljuk, hogy kipiruljon a bőre, azután meleg vízbe téve, hátulról felfrisskázunk hideggel — mindaddig, míg az orvos megérkezik; *legalább is 1 óra hosszat okvetlenül élesztgetni kell az újszülöttet.*

Mi az a mesterséges légzés? Nem egyéb, mint olyan eljárás, melynél — a mellkas alsó részén — *a tüdőt összenyomjuk*

11-ik ábra.

meg eleresztjük, hogy táguljon és ekközben levegőt szívjon magába; taktusra csináljuk néhány pillanatnyi szünettel és legalább 1 órán át végezzük. A mesterséges légzésnél való eljárást a mellékelt ábrákon jól lehet látni. (11—12. ábra.)

12-ik ábra.

Ugyancsak mesterséges légzést kell végezni villám vagy villamos áram által sújtott tetszhalottal és minden más okból (lásd mérgezéseknél) keletkezett eszméletlenségnél, ha az illető nem lélegzik.

Mindig friss levegőn, tehát legjobb a szabadban végezni.

A vállak alá tegyünk valami puhább tárgyat (vánkost, zsákot).

Idegen testek által okozott sérülések.

A köröm alá került *szálkát* húzzuk ki, seb kimosandó; sokkal nehezebb a *zománcdarab* eltávolítása, mert törik; hagyjuk békében és menjünk vele orvoshoz. A befuródott *horgolótűt* úgy vesszük ki, hogy jól megpödörjük és gyorsan kihúzzuk. Ha utána megdagadna a sérült rész, vizes borogatást tegyünk reá és kérjük ki orvos tanácsát.

A szembe repült *szilánkok*, ha abba beékelődtek, *okvetlenül és gyorsan orvosi segílyt igényelnek*. Ha mindjárt nem lehetséges orvoshoz jutni az ilyen szemsérüléssel, akkor ne babráljunk a szemben, hanem tegyünk rá *langyos meleg* borítást és **ne hideget!** Másnap pedig menjünk orvoshoz.

Megpróbálhatjuk a szembe került, de csak rátapadt por vagy széndarabka kivételét úgy, hogy a felső szemhéjat a szőlénél megfogva, lehúzzuk az alsóra; ennek a pillaszőrei néha kiseprik a felső szemhéjon

tapadt idegen testet. *Dörzsölni a szemet sohasem szabad.*

Az orrba vagy a fülbe dugott babszem, cseresznyemag, szalmaszál stb. kivételét bizzuk orvosra, mert a piszkálgatással még beljebb tolhatjuk. A fülbe dugott szalmaszál kivételét úgy kísérelhetjük meg (orvos hiányában), ha meleg vizet öntünk a fülbe. A szalmaszál megduzzad és könnyebben kihúzható lesz.

Ha tűt, gombostűt nyelt valaki és az a *torkán akad*, hívjunk azonnal orvost; *meg kell az orvosnak mondani, hogy mi történt*, nehogy műszer nélkül jöjjön. Ha *lenyelte* valaki a tűt, etessünk vele sok kenyeret, főtt krumplit és a székürülésnél figyeljük meg, nem-e jött ki? Ugyanígy cselekszünk akkor is, ha *pénzdarabot* nyelt valaki le.

Ha valakinek a *torkán*, vagy valamivel lejjebb, már a *nyelőcsőben akad meg egy falat*, és ujjunkkal nem tudjuk elérni, *ütögessük a hátát*, esetleg *csiklandozzuk a torkát* valami tolluval, hogy *hányásra* ingereljük, ami által legalább is mozgékonyabbá válik a falat, úgy, hogy jobban elérhető és könnyebben kihúzhatóvá lesz. Fuldoklás esetén hívjunk orvost.

Figyelmeztessük a *nyavalyatörőst*, hogy *betegségét az orvosok már tudják gyógyítani.*

Ha bolha, légy vagy más rovar a fülbe kerül és nem tud kijönni, öntsünk *langyos vizet* a fülbe és fektessük az egyént arra a fülére, amelyikbe a rovar beszállt. Így ki szokott jönni.

Húgycsőbe vagy hólyagba került tollszár, gyertyadarab, kötőtű, a húgycsőben leszakadt és visszamaradt katheter-darab mielőbbi orvosi segílyt igényelnek.

Görcsök.

A görcsöknél aszerint kell a segítséget nyújtani, amilyen fajta a görcs.

Nyavalyatörésnél (a nép helytelenül szívbjajnak mondja), amikor az *elkéült arcú*, eszméletlen egyén egész teste *görcsösen vonaglik és szája habzik*, oldjuk meg a ruhákat (gallér, fűző), tegyük a szájába valami puha tárgyat (hogy a nyelvét össze ne harapja) és vigyázzunk arra, hogy vonagló teste meg ne sérüljön. Ujjait kihuzogatni tilos, mert eltörhet a csontja vagy kijöhet a helyéből. Vigyük egy fedett helyre, mert

a görcsroham után mély álom vesz rajta erőt.

Nevető-, síró- és ásítógörcsöknél (gyenge, vérszegény nők betegsége), vagy *görcsszerű remegésnél*; vagy olyan görcsöknél, melyeknél a beteg nem veszíti el teljesen eszméletét és az arc el nem kékül — *simogassuk az arcot, a szemhéjakat*. Ha sokáig tart, hívjunk orvost.

Rángógörcsök — fráz. — (a gyermekek idegbetegsége) esetén *oldjuk meg a gyermek szorító ruháit*, tegyük fejére hideg borítást. Azonnal orvost kell hívni, akinek meg kell mondani, hogy frázos gyermekhez hívják; addig is úgy járunk el, mint a nyavalyatörésnél.

Hangrészgörcsnél az eszméletlen gyermek lélekzete fűtyülő, rekedtes, szinte recsegő; a gyermek sohasem lázas. Ez is idegbetegség. *Rögtön orvosi segély szükséges*. Addig is a fejre hideg borogatást teszünk; csináljunk meleg fürdőt és abban öntsük le a gyermeket hideg vízzel.

Terhes vagy szülő nők rángógörcsénél azonnal orvost kell hívni, akit értesítünk a görcsös állapot felől, hogy a segítőszert magával hozhassa. Addig pedig a fejre

vizes borogatást rakunk és *langyos szappanos vízzel klistélyt* adunk. A nyelvére vigyázzunk, mint a nyavalyatörésnél.

Merevgörcsnél a lázas betegnek rágóizmain kezdődik a görcs — képtelen rágni vagy a száját kinyitni. Onnan lefelé terjed a nyakára, hátraszegi a fejét, majd a derekára, úgy hogy meghajlik a teste annyira, hogy csak a fejebúja meg a lába sarka érik az ágyat. Ez a betegség akkor éri az embert, ha *felsebzett lába* vagy *keze földdel* (kerti vagy szántófölddel) piszkolódik be. Ha idejekorán hívják hozzá orvost, esetleg segíthet, egyébként halálos a baj.

A *gyomorgörcsök* ellen legjobban cselekszünk akkor, ha meleg vagy langyos vizes vagy boros borogatásokat teszünk a gyomortájra. Tudni kell azonban, hogy amit általában gyomorgörcsnek tart a nép, sokszor nem az, hanem legtöbbször vagy máj-epekólika, vagy vesekókólika, vagy éppen vakbélgyulladás kezdete. Ezért is mindenkinek saját érdekében azt a tanácsot adhatom, hogy ne mulassza el sohasem gyomorgörcsét orvosnak elpanaszolni. Addig is, míg orvosi segély érkezik, kis mentőszekrényemben egy üvegcese Hoffman-cseppek

vannak elhelyezve, abból 15 cseppet 2-szer is lehet bevenni egy darabka cukorral.

Megfagyás.

Megfagyott embert *ne vigyünk meleg szobába*, hanem hűvösbe; dörzsöljük testét hóval; ha eszméletre tért, adjunk neki cognacot, meleg teát vagy forralt bort és takarjuk be pokróccal; ha nem tér magához — mesterséges légzést végezzünk.

Nagy hidegből meleg szobába lépve azonnal dörzsöld meg füleidet, sőt orrodát is és a kályhát kerüld!

Napszurás.

Napszurásos embernek ruháit oldjuk meg, fejére tegyük jeges vagy hidegvizes borogatást és adjunk neki *hűsítő italt* (víz, szóda, hideg citromlé, kis mentőszekrényekben van citromsav, azt vízben feloldjuk), fektessük valamely árnyékos, hűvös helyre, gondoskodjunk friss levegőről. Eszméletlenség esetén élesztgetni kell az elmondott módokon. (28—29. oldal.)

Vízbefulás. (Kútbæsés.)

Szájából, orrából az iszapot, homokot ki kell tisztítani! Nedves ruháit le kell vetni és meleg ruhával szárazra dörzsölni testét; ha eszméletnél van, adjunk neki melegítő italokat és takarjuk be pokróccal. Ha pedig eszméletlen, úgy mesterségesen kell élesztgetni. Küldjünk azonnal orvosért. Fejére ne állítsd!

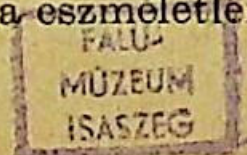
Megfuladás.

Romok alá, lisztbe, korpába stb. került embertársunkon úgy kell segíteni, hogy nézzük meg orrát, száját, nincs-e benne homok, liszt, korpá, amit azonnal ki kell onnan takarítani; azután friss levegőre visszük és ha eszméletlen, élesztgetjük.

Esetleges sérüléseit bekötözzük.

Akasztás.

Akasztott embert azonnal szabadítsunk meg a köteléktől (messük el), ruháit oldjuk meg, vigyük friss levegőre és ha eszméletlen,

élesztgessük, ha nem légzik, alkalmazzuk a mesterséges légzést mindaddig, míg magához nem tér és jól lélegzik. Hívjunk orvost.

Első segély a mérgezéseknél.

Minden mérgezetthez azonnal orvost kell hívni.

Hánytatni tilos az olyan mérgezettet, a kinek szája felmaródott.

Maró mérgek a lúgkő, a kénsav (vitriol), sósav, karbolsav. Ezen anyagokkal mérgeztettek maguktól is hánynak (rendesen véreset), vagy legalább is nagy a hányingerük; igyekezzünk ezt csillapítani tisztára megmosott jégdarabocskák szoptatása, illetve nyeletése által. Adjunk nekik jégbehűtött vagy hideg tejet; szükség esetén a tej helyett olaj vagy tiszta zsír is jó, avagy a tojásfehére is megfelel vízben elhabarva.

Ha a lúgkő- (mosószóda, lúgesszencia) mérgezést hamarosan (negyedóra múlva) észrevesszük, adjunk a mérgezettnak citromlevet. (A kis mentőszekrényekben levő citromsav $\frac{1}{2}$ —1 liter vízbe téve erre a célra is használható!)

A nem maró mérgektől mérgezettet mentől előbb meg kell hánytatni.

Hányást úgy idézünk elő, hogy 1—2 pohár melegített vizet itatunk a mérgezettet, vagy pedig úgy, hogy csiklandozzuk a torkát libatollal vagy más hasonló hosszú tárggyal.

Hányás után célszerű valami hashajtóval a beleket is kiüríteni (igmándi keserűvíz).

Ha eszméletlen a mérgezett, friss levegőről gondoskodjunk és élesztgessük dörzsölés, erős szagú anyagok szagoltatása, mesterséges légzés által.

Ezek az általános szabályokon kívül tudnunk kell még a következőket:

Részség, illetve szesz- (alkohol) mérgezés esetén vigyázzunk, hogy a mérgezett saját hányadékában meg ne fuljon — fordítsuk félre fejét; hidegben ne hagyjuk feküdni, mert megfagyhat. Igen jó hatású annak a szaglószernek szagoltatása, a mely kis mentőszekrényekben található.

Gyufamérgezésnél nem szabad sem tejet, sem zsíros anyagot beadni, csak hánytassuk meg, éppúgy patkányméreggel mérgezettet is meg kell hánytatni.

A gáz, szénegőz, szénsav (borerjedésnél), bányalég és pl. kútfúrásnál gyakori mérges gázok által okozott mérgezéseknél első teendőnk *friss levegőről* gondoskodni (ablak bezúzendó) és a szorító ruházatot megoldva, élesztési kísérleteket végezni. Gázzal telt helyiségbe ne menj égő gyertyával, se gyufát ne gyujts!

Gomba továbbá *nadragulya* (farkascseresznye), *bolondító csalmatok*, továbbá mák (opium) s más mérges növények által okozott mérgezéseknél hánytassuk meg a beteget, ha az még magától nem hányt volna; azután pedig jó hatású szokott lenni egy hashajtó is.

Figyelmeztetés! Gombát csak frisset és olyant végy, aminőt ismersz! Másodszor főtt vagy felmelegített gomba veszélyes; a fekete kékeszöld vagy sötétpiros színű és nyálkás felületű gombák mérges gombák. Ezeknek íze csipős, szaga undorító, feltörve belsejük kékesre változtatja színét.

A farkascseresznye és bolondító csalmatok mérges voltára a tanítók és szülők egyaránt ismételten figyelmeztessék gyermekeiket, megmutatva nekik magát a növényt.

Hús- (kolbász), sajt-, hal- stb. mérgezésnél a gombamérgezésnél mondottakat tartsuk szem előtt.

Ajánlatos, hogy mindenki jelentse fel az illetékes községi előljárásnál azon üzlettulajdonosokat, akiktől ezen romlott áruk kikerültek.

TARTALOMJEGYZÉK.

	Oldal
Előszó az első kiadáshoz	3
Bevezetés	5
Sebkötözés	7
Az égési sebek	10
Szakított és harapott sebek	12
Szúrt és lött sebek	13
Vágott sebek	14
Bánásmód csonttöréseknél	15
Bánásmód ficamodások és rándulásoknál	18
Agyrázkódás	19
A betegszállítás	19
A vérzés és annak csillapítása	20
Gutaütés	27
Segélynyújtás ájuláskor	28
Hogy segítsünk a tetszhalotton?	28
Mi az a mesterséges légzés?	29
Idegen testek által okozott sérülések	31
Görcsök	33
Megfagyás	36
Napszúrás	36
Vízbeüledés (kútblaerés)	37
Megfúladás	37
Akasztság	37
Első segély a mérgezéseknél	38

BETÜRENDES TÁRGYMUTATÓ.

A, Á

Agyrázkódás 19.
Akasztság 37.
Ájulás 28.
Ártunk 5.
Ásítógörcs 34.

B

Bányalégmérgezés 40.
Belső vérzés 23.
Betegszállítás 19.
Bélvérzés 25.
Bolha a fülben 33.
Bolondító csalmatok 40.
Bordatörés 15.

E, É

Elvérzés 23.
Ésési seb 10.

F

Farkascseresznye 40.
Ficamodás 18.
Fráz 34.

G, Gy

Gázmérgezés 40.
Genvedés 6.
Gombamérgezés 40.
Gutaütés 27.
Gyomorgörcsök 35.
Gyufamérgezés 39.
Gyuladás 6.

H

Hal (hús)-mérgezés 41.
Hangrészgörcs 34.
Harapott seb 12.
Hólyag (húgyvese) 33.
Horgolótű 31.

K

Karbolsavmérgezés 38.
Karcsonittörés 15.
Kénsavmérgezés 38.
Kolbászmérgezés 41.
Korpába fúladás 37.
Kötőszel 7.
Kútblaerés 37.

L

Lábszártörés 15.
 Lámggal égés 11.
 Légy a fülben 33.
 Légycsipés 13.
 Lisztbe fuladás 37.
 Lőtt seb 13.
 Lúgkő (essencia)-mérgezés 38.
 Lysoform 8.

M

Maró szerek 11., 38.
 Mákmérgezés 40.
 Megfagyás 30.
 Megfuladás 37.
 Mennykőcsapás 11.
 Merevgörcs 35.
 Mesterséges légzés 29.
 Méhszűrés 13.

N, Ny

Nadragulyamérgezés 40.
 Napszűrés 36.
 Nevetőgörcs 34.
 Nyavalyatörés 33.
 Nyomókötés 14.

O

Opiummérgezés 40.
 Orrvérzés 24.

P

Pasteur-intézet 12.
 Patkányméreg 39.
 Pénz lenyelése 32.

R

Rándulás 18.
 Rángógörcs 34.
 Remegőgörcs 34.
 Részegség 39.
 Romok alatt 37.
 Rovar a fülben 33.
 Rovaresipés 13.

S, Sz

Sajtmérgezés 41.
 Sebkötözés 7.
 Sirógörcs 34.
 Sósavmérgezés 38.
 Spírituszlámpa 11.
 Szakított seb 12.
 Szálka kivétele 31.
 Szemsérülés 11., 31.
 Széngőzmérgezés 40.
 Szénsavmérgezés 40.
 Szeszmérgezés 39.
 Szúrt seb 13.
 Szülésnél vérzés 26.

T

Tetszhalál 28.
 Tetszhalott magzat 29.
 Torkon akadt test 32.
 Tömeges sérülés 5.
 Túlszoros kötés 9.

V

Vagyontalanok 13.
 Vágott seb 14.

Vállperectörés 15.

Vérerek 20.

Vérhányás 25.

Vérköpés 25.

Vérzésesillapítás 20.

Villamos áram 30.

Villámütés 11.

Vitriol 40.

Vízbefulás 37.

Z

Zivatar 11.

Zománc 31.

Zúzódások 18.

RÖSER

TAN- ÉS NEVELŐ-INTÉZETE

BUDAPESTEN.

A nyilvános polgári iskola 4 osztályból áll. Bizonyítványai államérvényesek.

A nyilvános felső kereskedelmi iskola 3 osztályból áll. Bizonyítványai államérvényesek. A harmadik (felső) osztály sikeres befejezése után nyert érettségi bizonyítvány az egyéves önkéntesi katonai szolgálatra jogosít.

A nevelési internátus oly — művelt szülői házat helyettesítő — nevelő intézet, melyben azon bennlakó ifjak, kik tanulmányaikat a fővárosban végzik, a családi nevelésen és teljesellátáson kívül szakavatott felügyeletben részesülnek.

∴ ÉRTESÍTÉST AD AZ IGAZGATÓ ∴

RÖSER JÁNOS TANÁR
Budapest, VI., Aradi-utca 10. sz.

DIGESTOL GLÜCK

A LEGTÖKÉLETESEBB EMÉSZTŐPOR.

Elősegíti az emésztést (natrium-carbonat, magn.-carbonat, natrium-sulphat, kismennyiségű phenolphtalein, cetrarin, stb.) fokozza a bélműködést és cetrarin-tartalmánál fogva étvágyjavítólag is hat. Javalva van a gyomor és bél legkülönbözőbb bántalmainál, nehéz emésztés esetében, bélrenyheségnél, erjedési savak képződésénél, étvágytalanságnál, stb. Adagja étkezés után egy késhegynyi, egészen egy kávéskanálig.

Irodalommal és mintával szívesen szolgál:

GLÜCK REZSŐ gyógyszerészeti laboratoriuma
„Fehér galamb” gyógyszertár
Budapest, VI. ker., Hungária-körút 93. sz.
TELEFON 9-32. • TELEFON 9-32.

GESZTI GYÖRGY

BUDAPEST, V., KÁLMÁN-U. 9.

Gép- és hengerolajok, zsiradé-
kok, műszaki cikkek eladása
minden iparág részére, bányá-
szati eszközök, szerszámok gőz-
:: szerelvények stb. ::